

Is de Nederlandse economie klaar voor de volgende generatie?

Jaap van Duijn

Grip op je Vermogen

5 oktober 2018

Is de Nederlandse economie klaar voor de volgende generatie?

- Uitgangspositie
- Trends
- Uitdagingen

De uitgangspositie van Nederland is sterk

- Nederland staat al vier eeuwen in de TopTien van welvarendste landen
- De arbeidsparticipatie is hoog
- De arbeidsproductiviteit is hoog
- De exportpositie is sterk

De TopTien van landen met het hoogste bbp per hoofd van de bevolking (PPP-basis)

Noorwegen

IJsland

Ierland

Zweden

Zwitserland

Duitsland

Ver. Staten

Australië

NEDERLAND

Denemarken

- NB Ierse welvaart vertekend door winstinkomens
- Nederland, Zwitserland en Scandinavische landen staan altijd hoog!

Nederland staat al vier eeuwen in de top

<u>Rond 1600</u>	<u>Rond 1700</u>	<u>Rond 1820</u>	<u>Rond 1913</u>
Nederland	Nederland	Nederland	Australië
Italië	Ver. Kon.	Ver. Kon.	Ver. Staten
België	België	België	N.-Zeeland
Ver. Koninkr.	Italië	Zwitserl.	Ver. Kon.
Zwitserland	Zwitserland	Denemarken	Canada
Denemarken	Denemarken	Ver.Staten	Zwitserl.
			België
			Nederland

Bron: Angus Maddison [2001], The World Economy: a millennial perspective

De arbeidsparticipatie is hoog

Arbeidsmarktparticipatie van 15-64 jarigen, 2017

IJsland	88,3%	Denemarken	78,8
Zwitserland	84,0	Ver. Koninkrijk	78,5
Zweden	82,5	Canada	78,5
Nieuw-Zeeland	80,9	Duitsland	78,2
Nederland	79,7	Japan	77,5

Bron: OESO

Hoge arbeidsproductiviteit

BBP per gewerkt uur, in \$, 2016

Ierland	82,5	Duitsland	59,9
Noorwegen	79,2	Frankrijk	58,9
België	64,6	Zwitserland	58
Denemarken	63,5	Zweden	56,4
Ver. Staten	63,3	Oostenrijk	54
Nederland	61,6	IJsland	53,8

Bron: OESO

Nederland heeft een van de grootste betalingsbalansoverschotten in de wereld

Betalingsbalanssaldo als % bbp, 2017

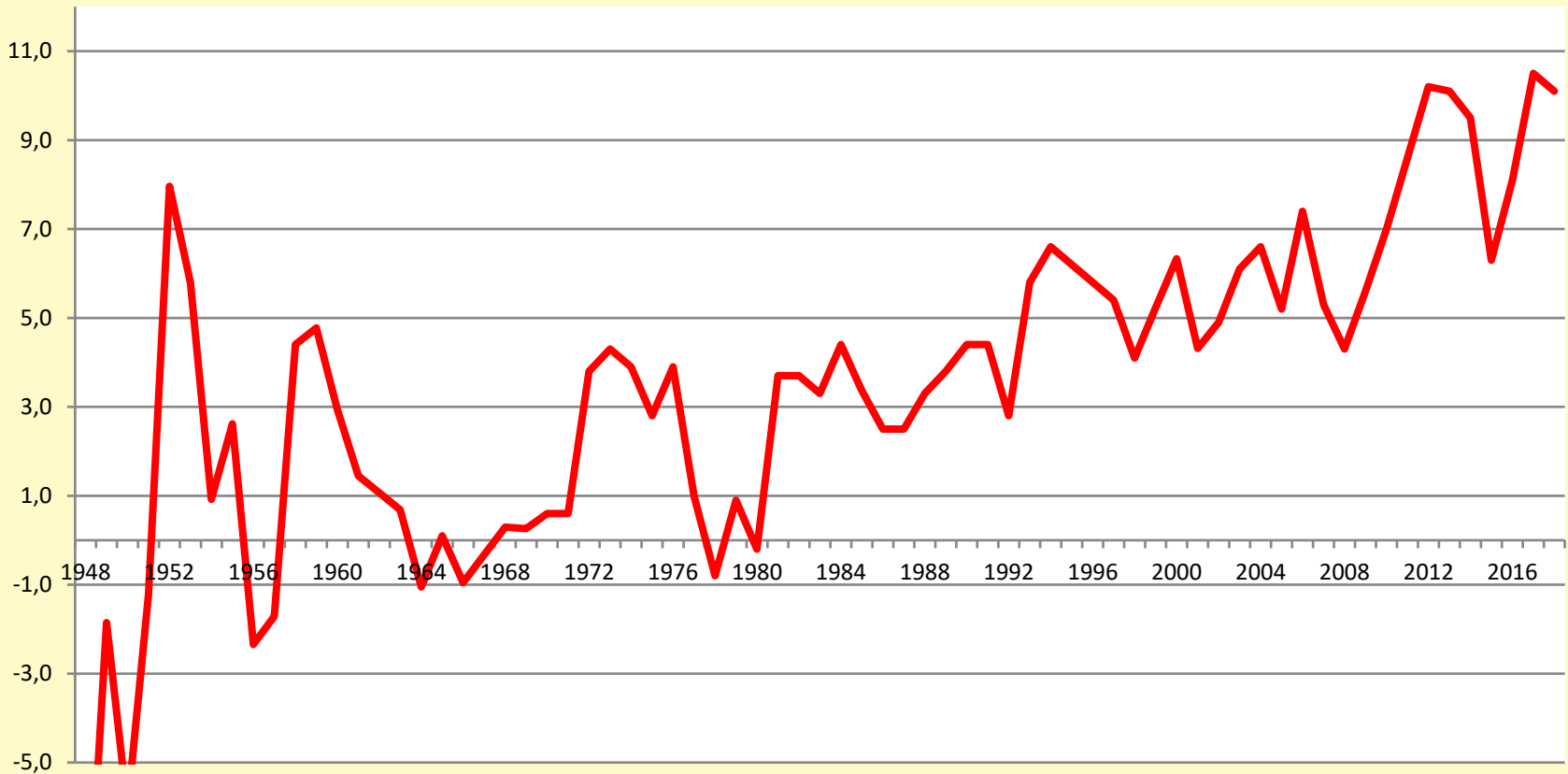
Singapore	17,2%	Rusland	4,3
Taiwan	13,4	Japan	3,8
Nederland	10,1	Italië	2,5
Zwitserland	9,7	China	0,6
Duitsland	7,6	Ver. Staten	- 2,7
Denemarken	7,4	Ver. Koninkrijk	- 3,5

Bron: The Economist

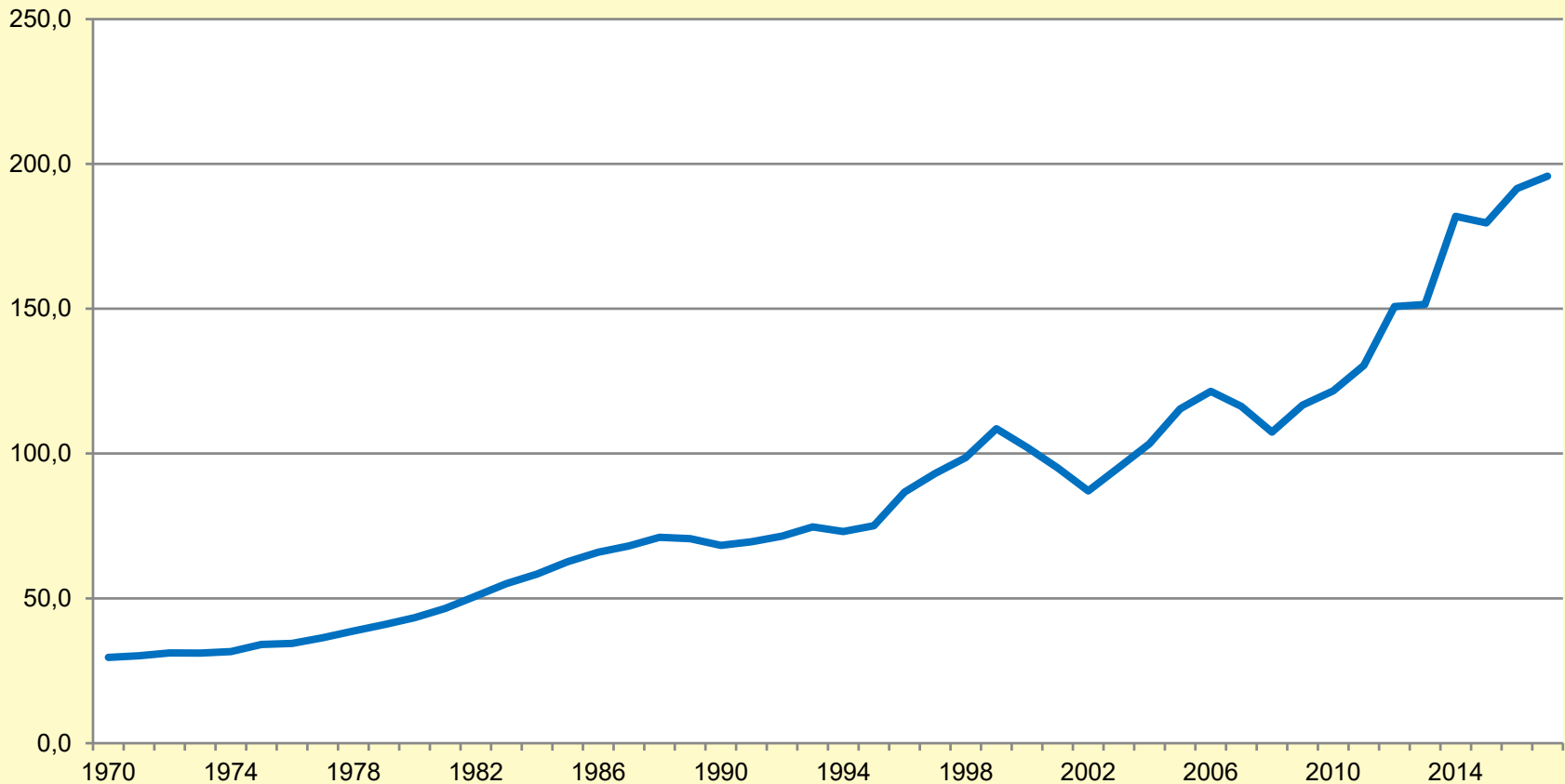
Nederland heeft al 40 jaar een overschot op de betalingsbalans (en het wordt steeds groter)

Betalingsbalanssaldo Nederland (% bbp)

Ook bijzonder: het enorme pensioenvermogen

Beleggingen pensioenfondsen als % bbp

De niveaus zijn goed, maar zijn de trends dat ook?

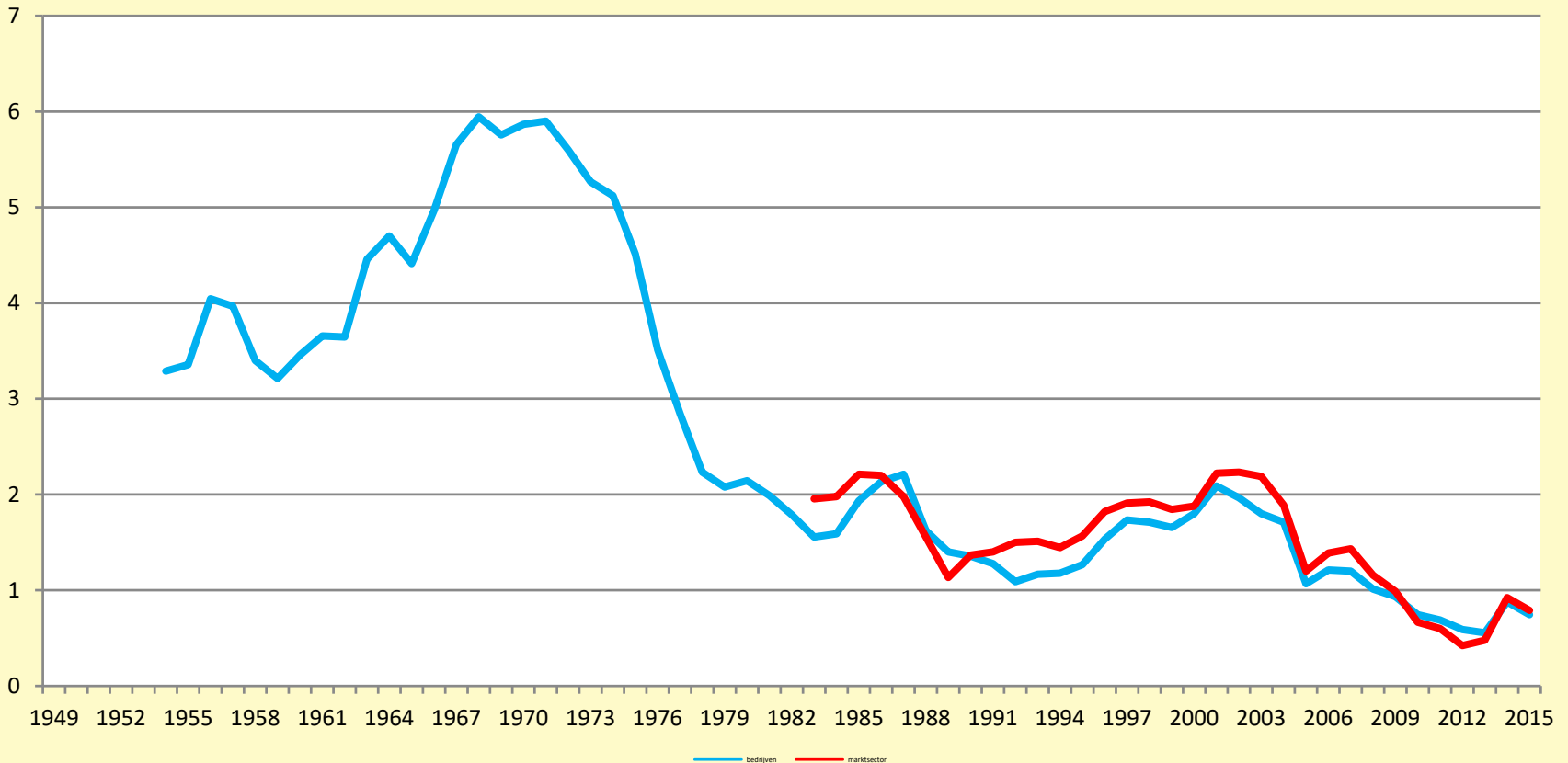
- economische groei sinds 2008 heel laag
- arbeidsproductiviteit stijgt nog maar heel weinig
- Nederland zeer afhankelijk van de export
- lastenverschuiving van bedrijven naar burgers
- positie factor arbeid steeds zwakker

De zwakste conjunctuercyclus sinds WO II

<u>cyclus</u>	<u>groei</u>	<u>ber.bev.</u>	<u>arb.prod.</u>	<u>lengte</u>
1949-56	5,3	1,1	4,0	8
1957-65	4,4	1,1	3,6	9
1966-73	5,1	1,1	5,8	8
1974-80	2,3	1,3	2,8	7
1981-90	2,2	1,4	1,8	10
1991-00	3,3	1,4	1,5	10
2001-08	2,0	1,0	1,5	8
2009-18	0,9	0,5	0,6	10

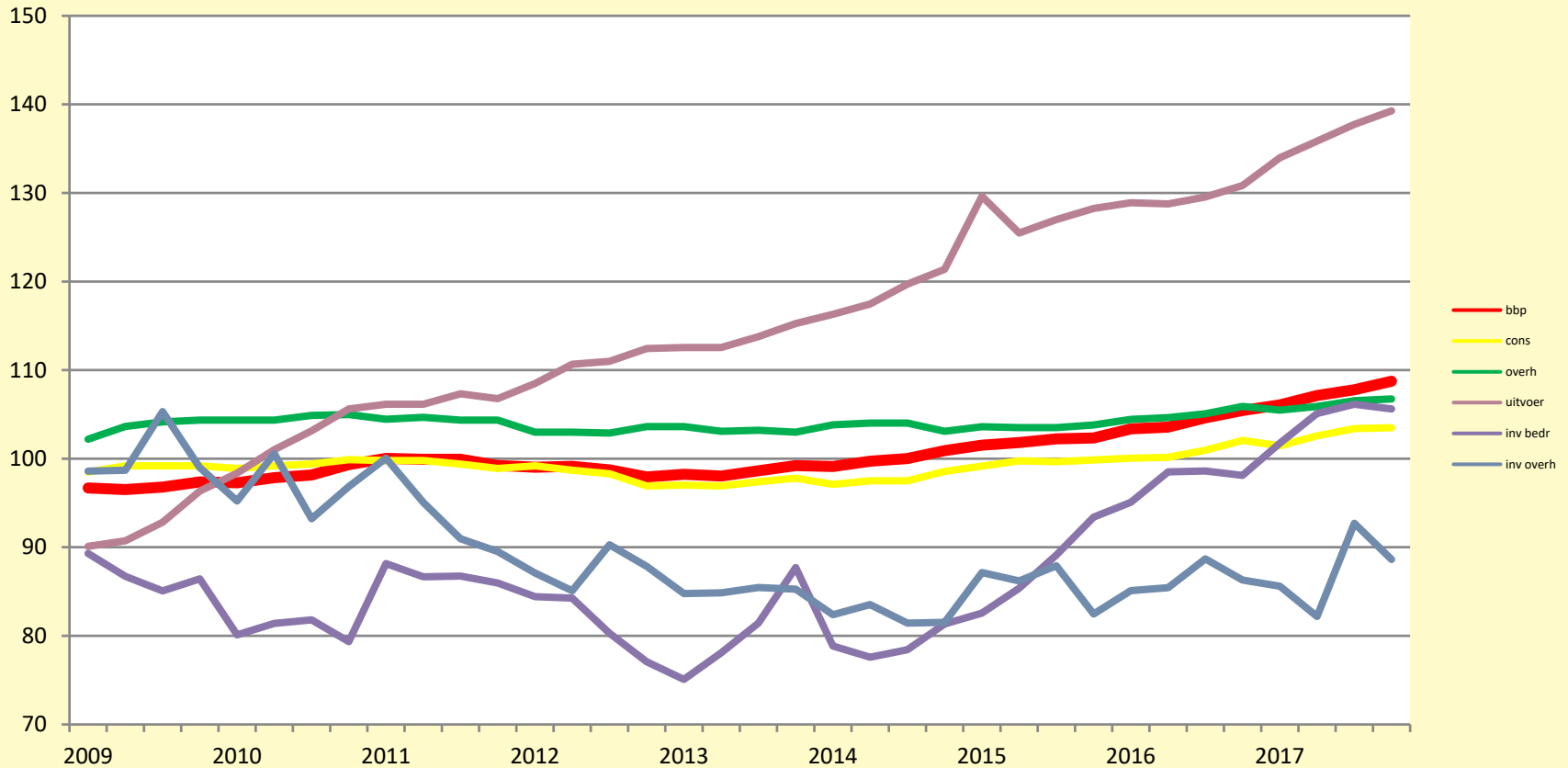
Groei arbeidsproductiviteit sterk afgenomen

Arbeidsproductiviteitsstijging

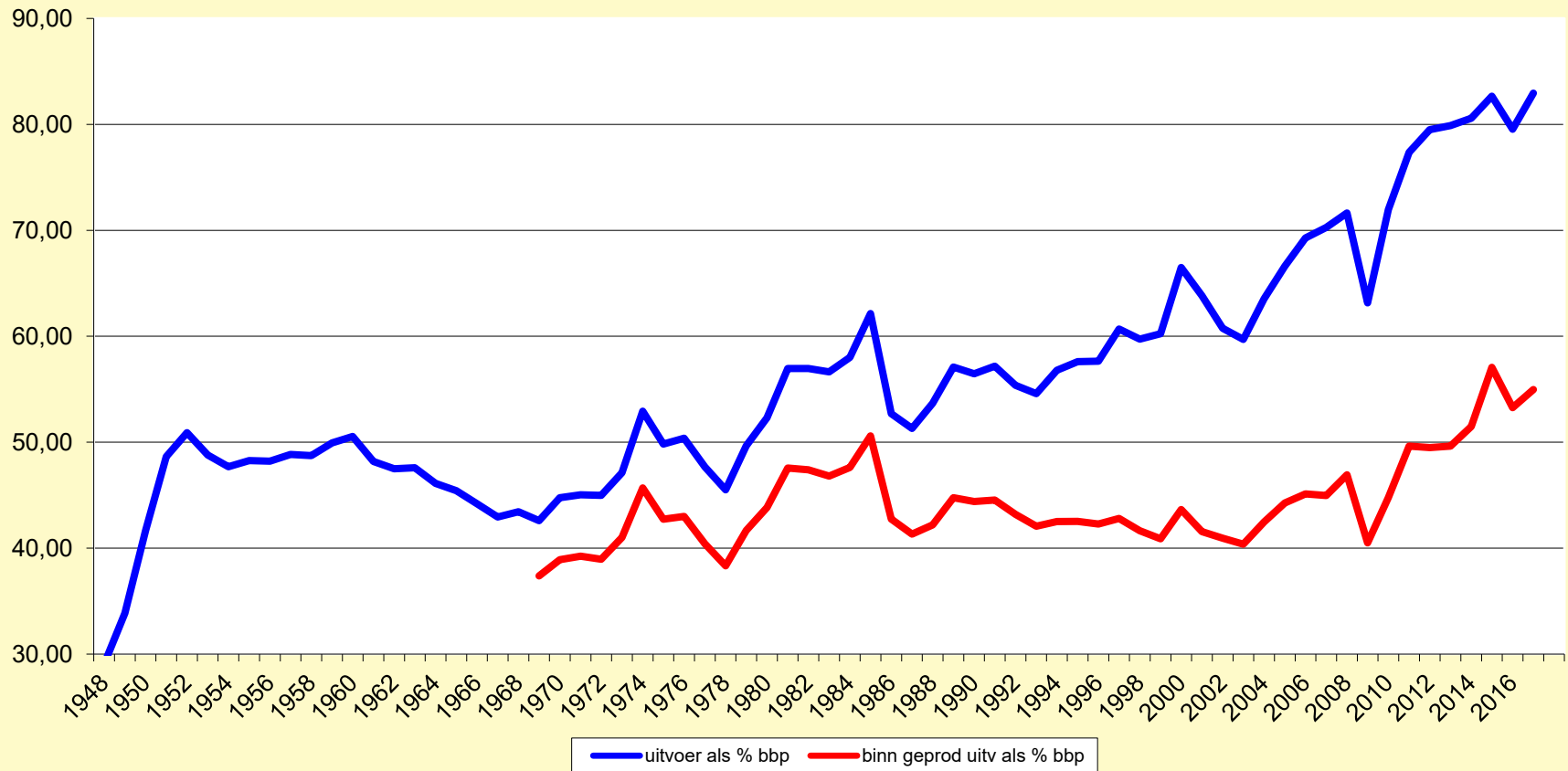
Sinds de crisis is alleen de uitvoer echt gestegen

BBP en bestedingscomponenten sinds 2008

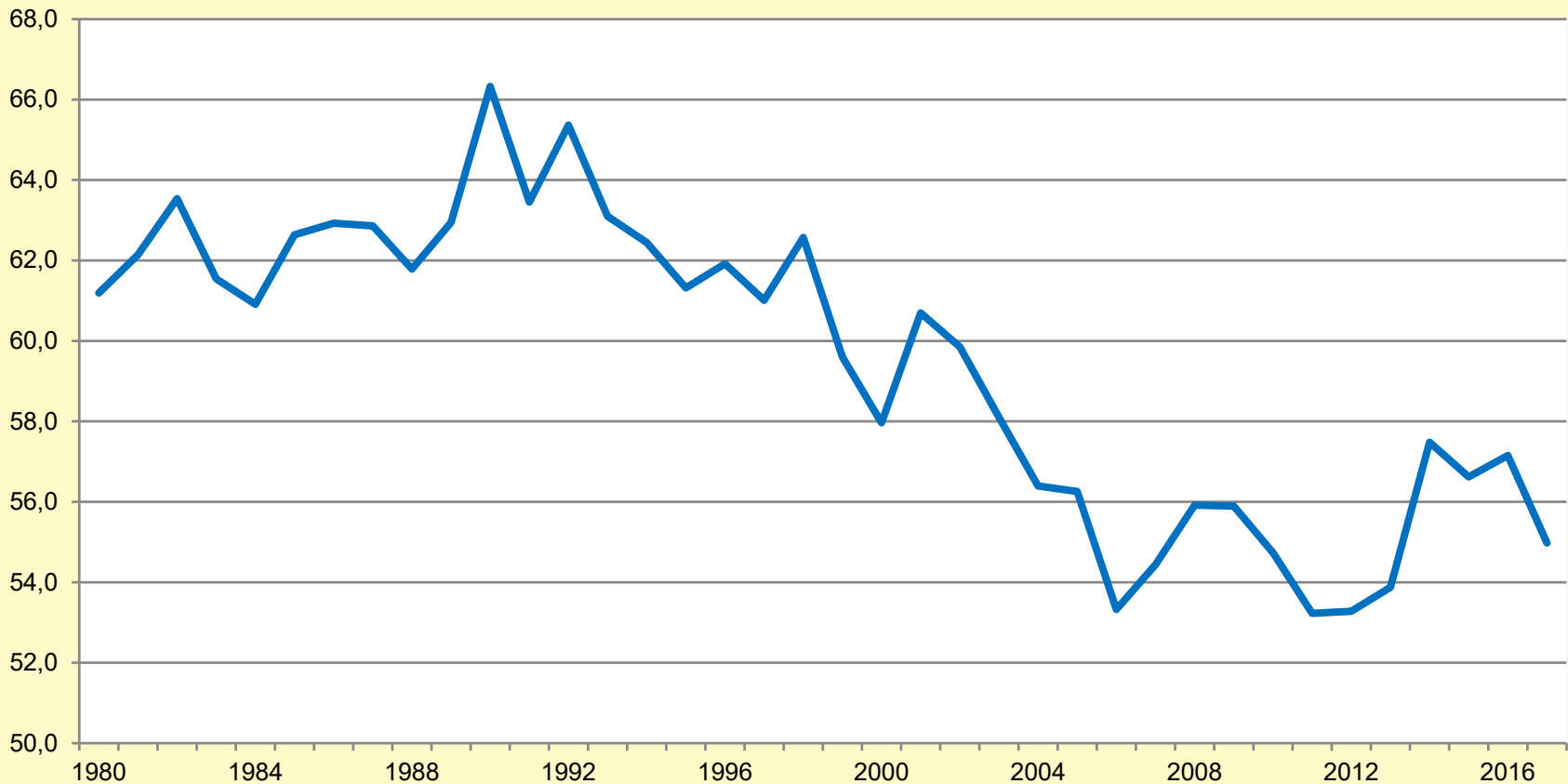
Na 2008 is het aandeel van de uitvoer in het bbp sterk toegenomen

Nederlandse uitvoer van goederen en diensten als % bbp

Gezinnen ontvangen steeds minder van de nationale koek

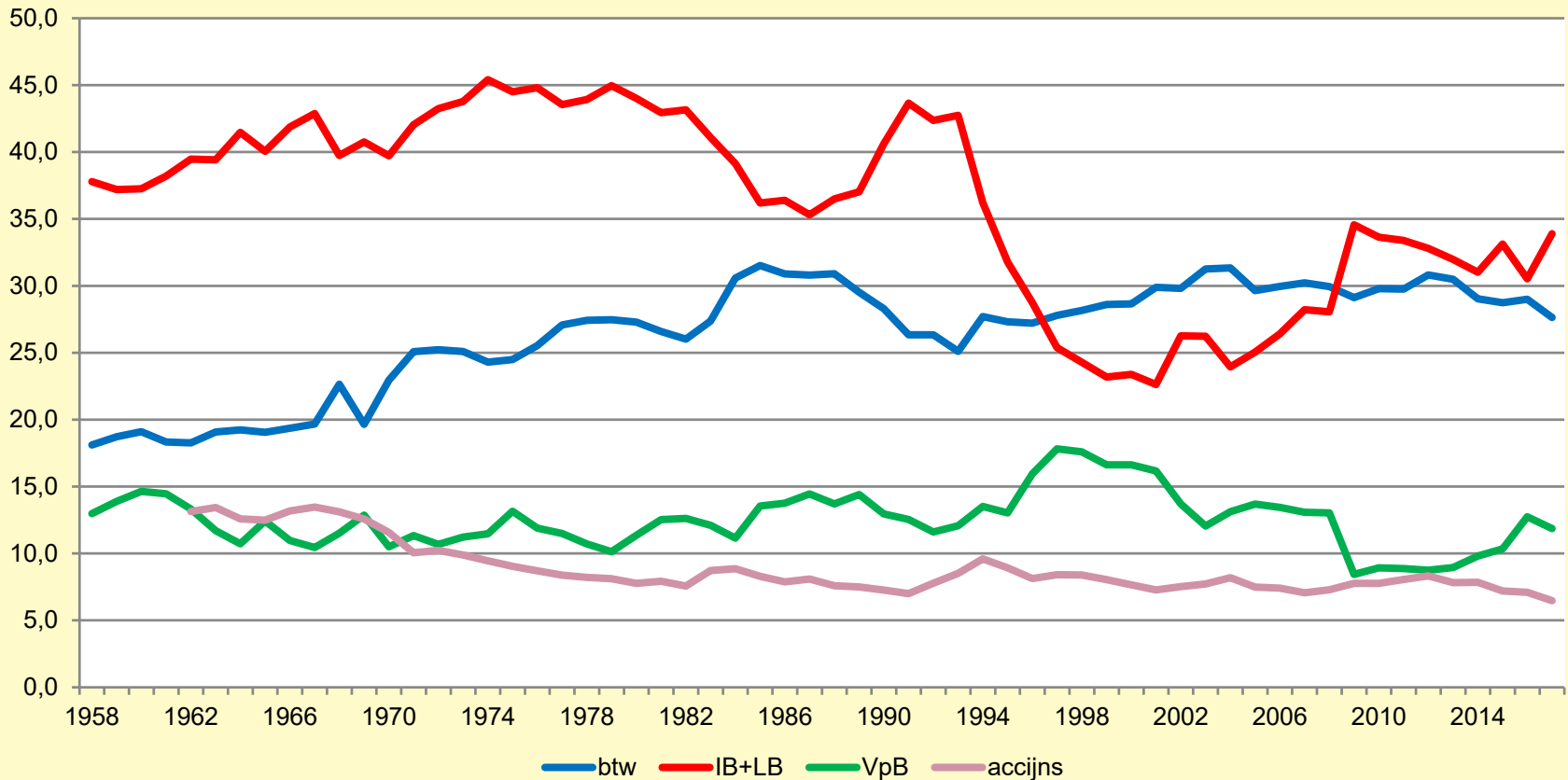
Aandeel gezinnen in totale beschikbare inkomen

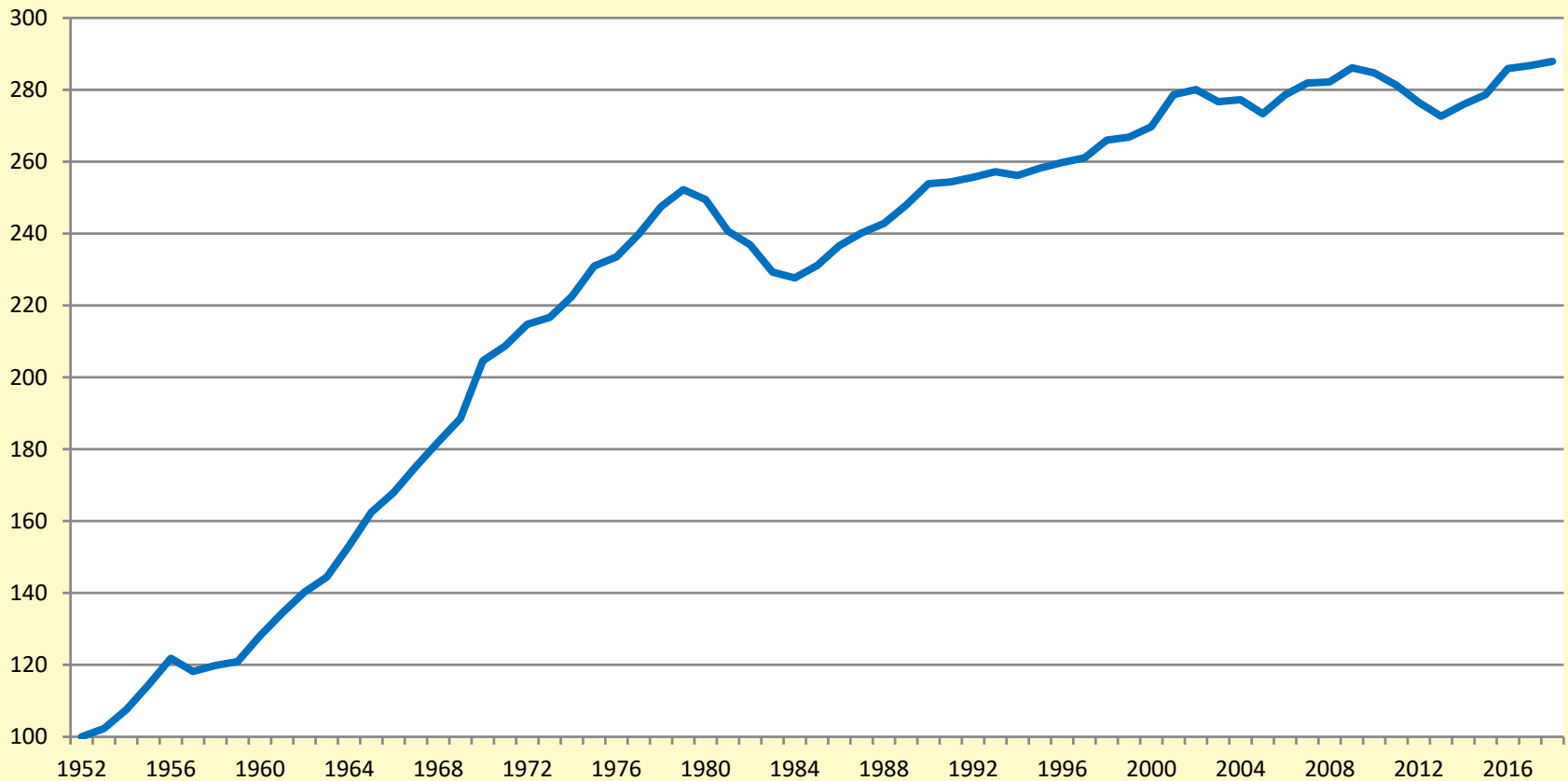
Dat komt mede omdat belastingdruk van bedrijven naar gezinnen is verschoven

Aandelen btw, IB+LB en VpB in belastingopbrengst

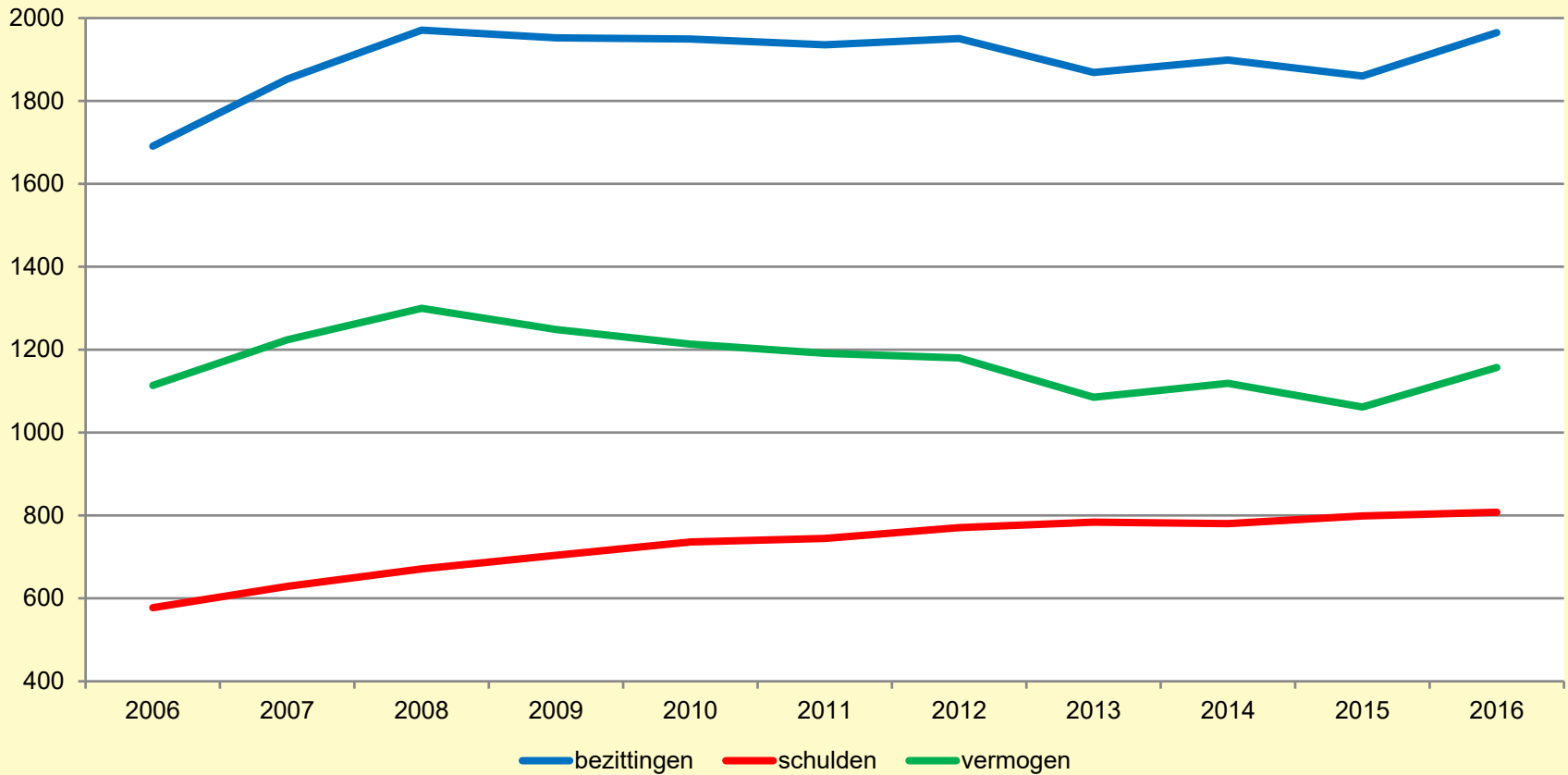
Het inkomen van Jan Modaal stijgt nauwelijks

Koopkrachtontwikkeling modaal/mediaan inkomen

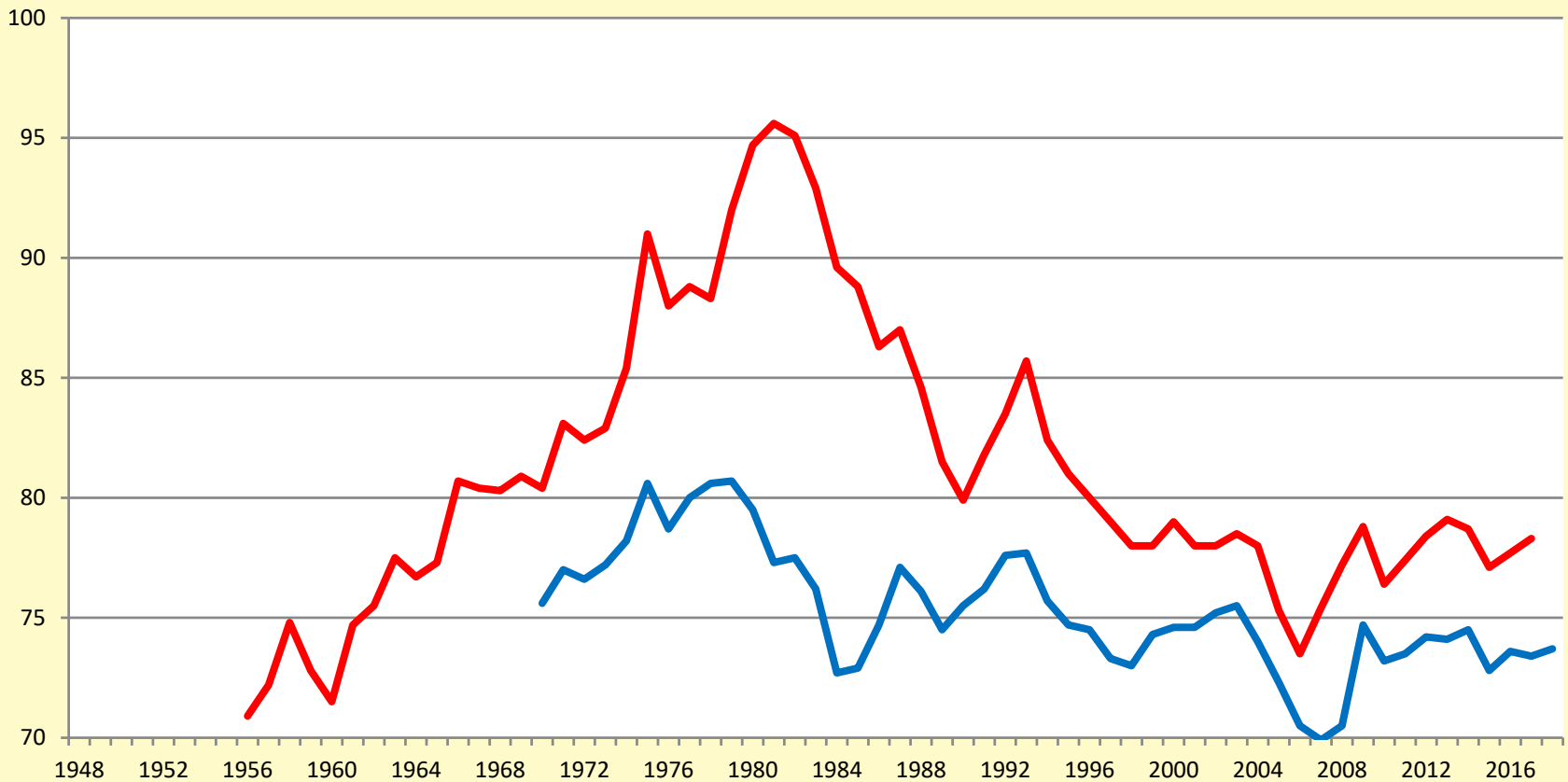
Vermogen gezinnen sinds de crisis gedaald

Bezittingen en schulden Nederlandse gezinnen

De positie van arbeid is sterk verzwakt

Arbeidsinkomensquote

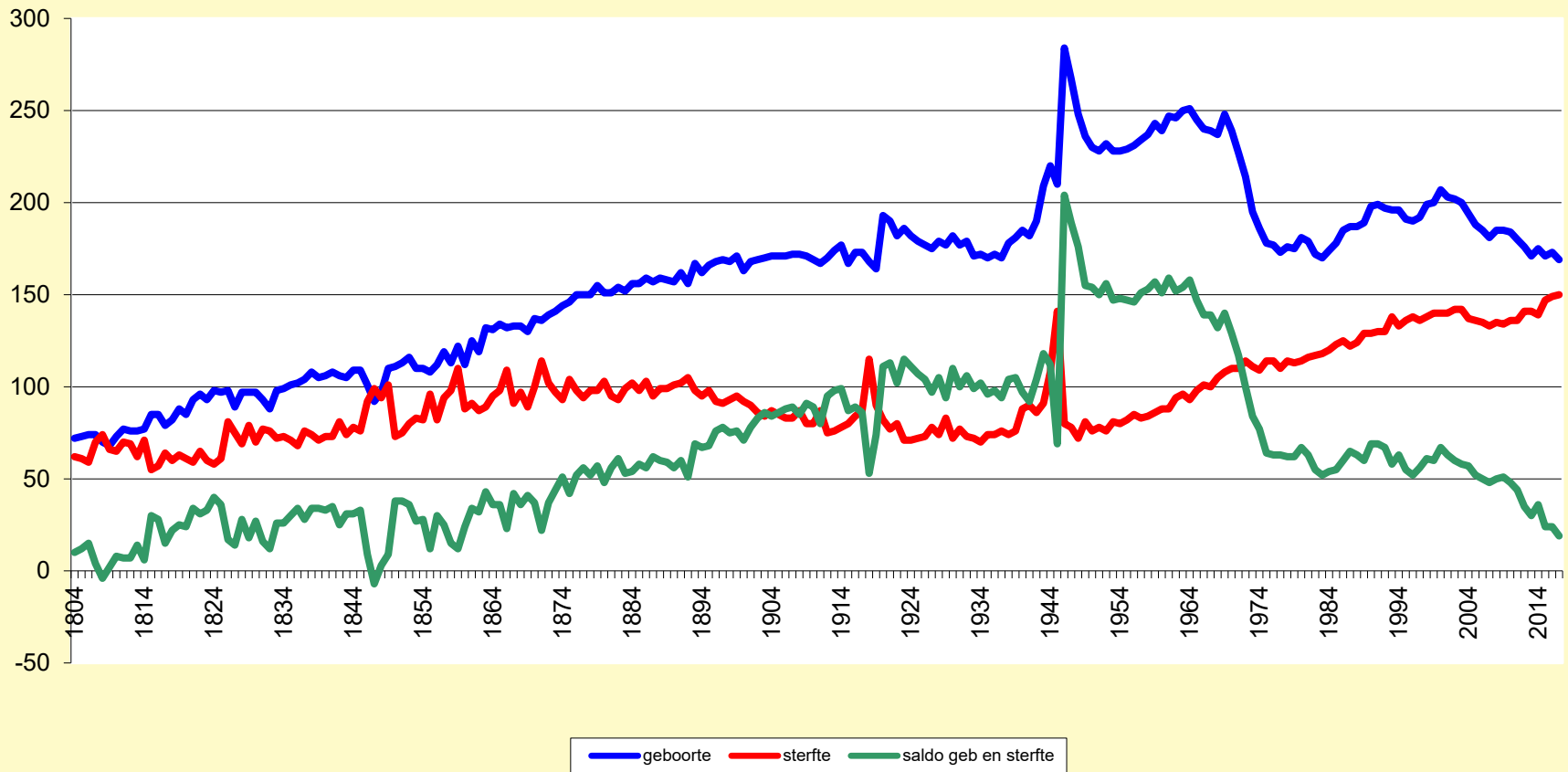

De uitdagingen

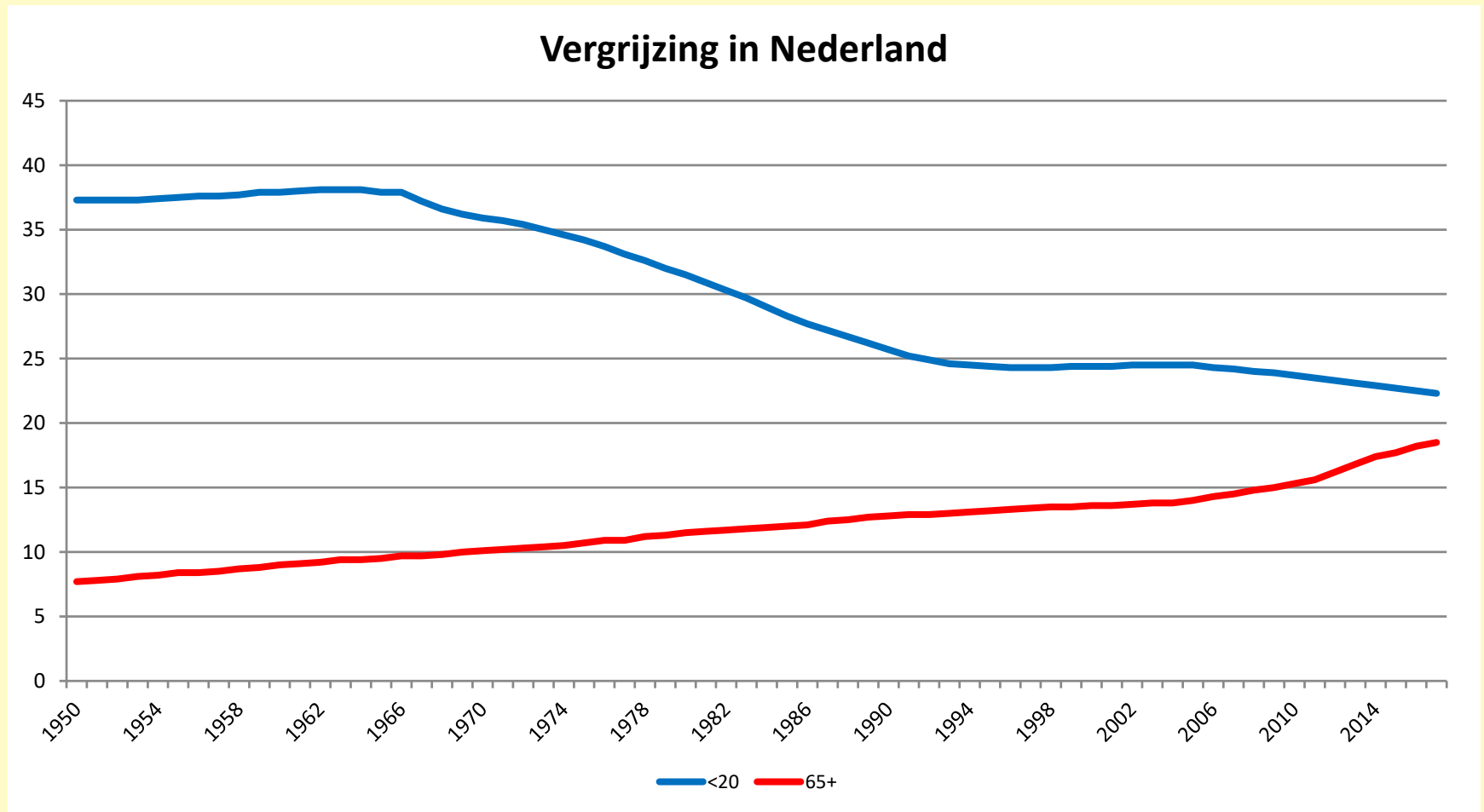
- vergrijzing
- het volle Nederland
- klimaatverandering
- Europa en de euro
- robotisering
- immigratie
- energietransitie
- protectionisme

Geboorten en sterften naderen elkaar

Geboorte en sterfte

Langzaam sluit de schaar zich

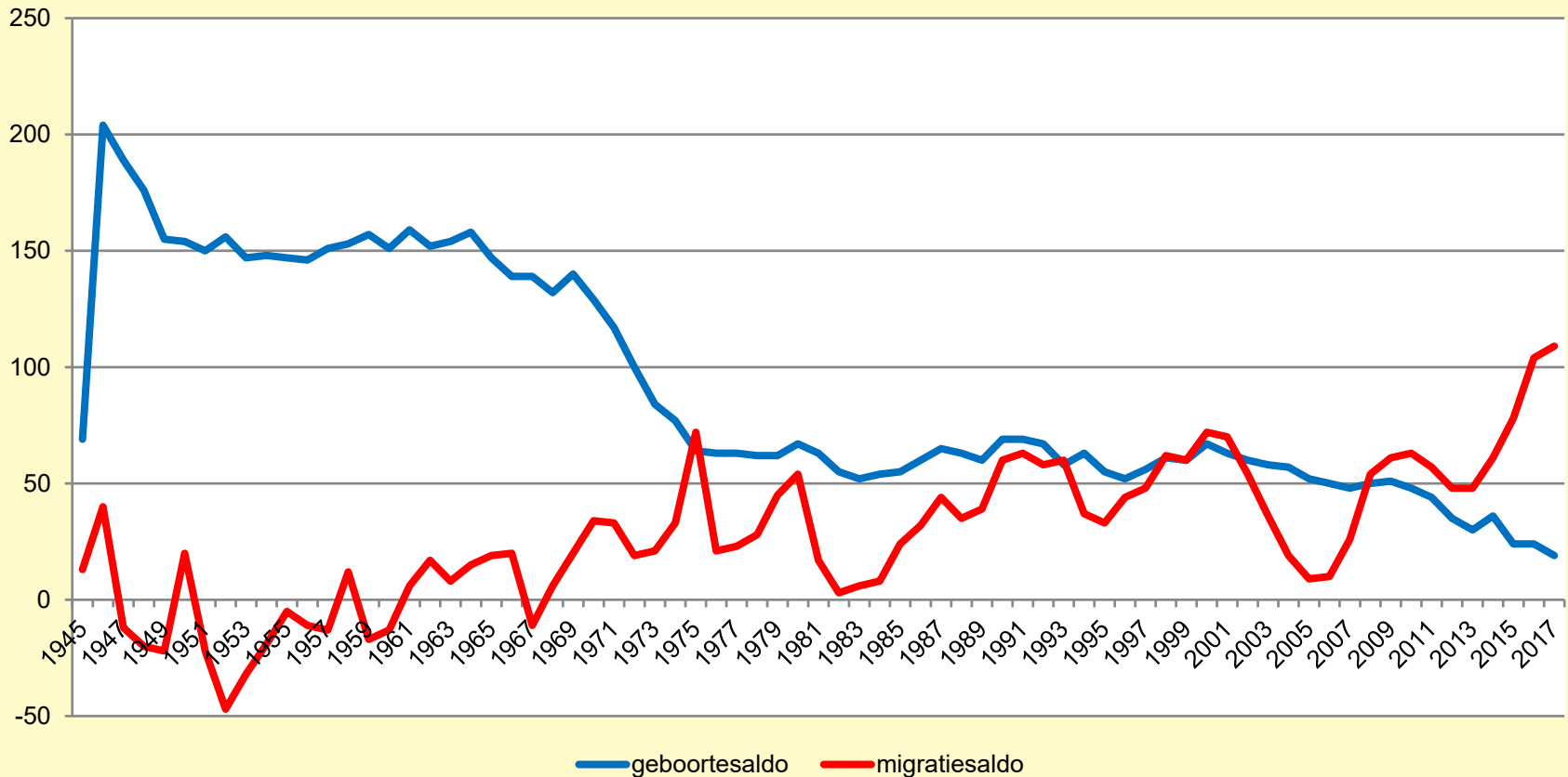
Nederland is met afstand het dichtst bevolkte land van Europa

- Nederland 509 inw. per km², België 376, Zwitserland 214, Denemarken 137
- In de Randstad is de dichtheid meer dan 1000
- Na België heeft Nederland het meest dichte wegennet van Europa
- Het spoornet draait op maximum capaciteit
- Gemeenten hebben de grootste moeite nog bouwlocaties te vinden

De bevolking groeit nu voornamelijk door immigratie

Geboorte/sterfte-saldo vs migratiesaldo

Immigratie wordt waarschijnlijk het belangrijkste politieke thema in Europa

- De VN verwacht dat de bevolking van Afrika in 30 jaar verdubbelt van 1 naar 2 miljard mensen
- Nigeria had in 1960 45 mln inwoners, nu 180 mln en naar verwachting 360 mln in 2050
- Miljoenen en miljoenen Afrikanen zullen naar Europa willen emigreren
- Het verzet van de Europese bevolking tegen massa-immigratie zal groter en groter worden

De Derde Industriële Revolutie

- Eerste Industriële Revolutie - rond 1790
(kolen, ijzer, stoom, mechanisatie)
- Tweede Industriële Revolutie - rond 1890
(elektriciteit, olie en gas – mankracht wordt
vervangen door machinekracht)
- Derde Industriële Revolutie: digitalisering,
robotisering en kunstmatige intelligentie

De invoering van de euro is een kostbare vergissing geweest

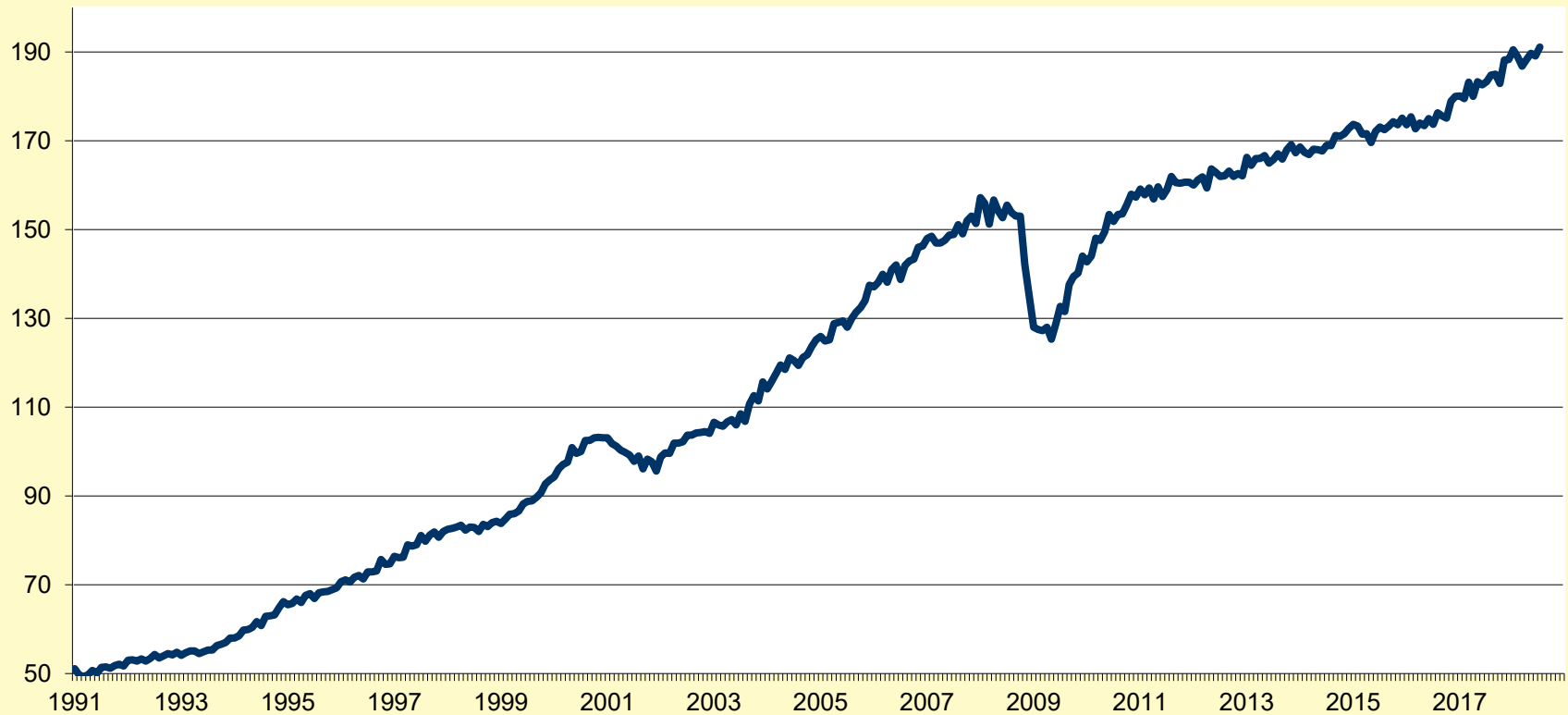
- Landen met totaal verschillende economische orden kunnen niet één gemeenschappelijke munt hanteren
- De zuidelijke landen hebben een te dure munt, de noordelijke een te goedkope
- Terwijl de wereldeconomie zich herstelde, hadden wij een eurocrisis (2012/13)
- De euro heeft niet voor convergentie, maar voor divergentie in de EU gezorgd

Bij lage groei is protectionisme een dreiging

- In de jaren negentig groeide de wereldhandel $2\frac{1}{2}$ maal zo snel als de wereldeconomie
- Voor de crisis van 2008 was het $1\frac{1}{2}$ maal, nu is het nog maar de helft
- Mogelijk zitten we nu, net als rond 1913, aan het eind van een lange periode van vrijhandel

Voor Nederland als exportland is het verloop van de wereldhandel heel belangrijk

Wereldhandelsmonitor CPB

We zijn heel gelukkig en hopen dat nog lang te blijven!

World Happiness Report 2018

1. Finland	15. Duitsland
2. Noorwegen	18. Verenigde Staten
3. Denemarken	19. Ver. Koninkrijk
4. IJsland	23. Frankrijk
5. Zwitserland	36. Spanje
6. Nederland	47. Italië
7. Canada	54. Japan
8. Nieuw-Zeeland	59. Rusland
9. Zweden	79. Griekenland
10. Australië	86. China

Dank voor uw aandacht

...